

AUTEUR MARCEL BAYER

Programma-dag Omgevingswet Erik Jan van Kempen

‘Wetten maken niet de wereld, mensen doen dat’

We hebben nog twee jaar te gaan voordat de Omgevingswet van kracht wordt. Tijd voor een update over de stand van zaken bij de invoering. We gingen te rade bij de hoogste ambtelijke baas, Erik Jan van Kempen, programma-directeur-generaal (dg) en bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) verantwoordelijk voor het wetgevingstraject en het interbestuurlijke implementatieprogramma.

Een fors deel van de nieuwe Omgevingswet is inmiddels door het parlement gelooft. Nu ligt het wetsvoorstel Invoeringswet bij de Tweede Kamer en naar verwachting begin 2020 zal het laatste onderdeel van het wetgevingspakket, de Aanvullingswet grondeigendom, in het Staatsblad staan.

Van Kempen noemt het een strak proces dat met welhaast militaire discipline en precisie wordt doorlopen, en dat begin 2020 als eindpunt heeft. 'Dan moet het afgerond zijn, zodat we ruim voor de inwerkingtreding op 1 januari 2021 eventueel de laatste finesses kunnen aanbrengen.'

Haagse schotten

Wat vindt u goed gaan??

'Ik ben trots op de samenwerking, zowel interdepartementaal als tussen de overheids-lagen. Zo'n grote wetgevingsoperatie vraagt een strakke regie en heel goede communicatie met de medeoverheden, de waterschappen, provincies en gemeenten. Enerzijds moeten we alles in transparante samenwerking doen, anderzijds moeten we het tempo vasthouden. Dat kan alleen als je de processen helder hebt en daarover heel goed communiceert. Dat is dus ver over goed gelukt.'

Heeft u het idee dat de Haagse schotten echt weg zijn?

'Het zou arrogant zijn om te denken dat de Haagse schotten weg zijn. Volgens mij blijft het thema van de verkokering en ontkokering altijd actueel. Met de Omgevingswet laten we zien dat we heel goed als gezamenlijke overheid naar buiten kunnen treden. Dat is best bijzonder, zeg ik eerlijkheidshalve. We werken als departementen niet meer puur vanuit de eigen beleidscompetenties, durven los te laten en ruimte te bieden aan anderen. Dat moet ook wel, want de grote opgaven waar we voor staan gaan over de grenzen van de eigen competenties heen. Neem de energietransitie en het klimaatbeleid; daar gaat niet alleen EZK over. Het krijgt een plek in de Nationale Omgevingsvisie en raakt ook de bouwregelgeving, en daar dragen wij verantwoordelijkheid voor. Ik merk zelf dat je elkaar op dg-niveau veel makkelijker weet te vinden dan in het verleden gebeurde.'

Politieke realiteit

Is zo'n integraal project vanuit BZK makkelijker aan te sturen, omdat hier ook de verantwoordelijkheid voor het openbaar bestuur ligt?
'Als je de Omgevingswet ziet als een operatie die je vormgeeft met andere overheden, dan

past ie hier goed. De verbinding met de andere overheden is hier wel heel sterk en juist omdat we nu veel optrekken met medeoverheden zie je de meerwaarde.'

Waar maakt u zich zorgen over en moet er een tandje bij?

'Ik maak me niet per se heel grote zorgen. Ik zeg ook niet dat het een makkelijk project is. We moeten nog een aantal inhoudelijke wetten door het parlement loodsen. Zo moeten we de Invoeringswet nu behandelen, omdat medeoverheden die bijvoorbeeld nodig hebben om het digitale traject vorm te geven. Maar we weten niet hoe de samenstelling van de Eerste Kamer volgend jaar wordt en wat dat voor gevolgen heeft voor de wetsbehandeling. Als ambtenaar kun je de eigen processen inrichten en de samenwerking met collega's bij andere overheden vormgeven, maar je hebt geen grip op de politieke realiteit. Alles en iedereen moet meewerken om echt op tijd klaar te zijn.'

Peer pressure

Uit recent onderzoek blijkt dat de helft van de gemeenten bezig is met de omgevingsvisie of het omgevingsplan. Dat betekent ook: de andere helft nog niet. Wat gaat uw departement daaraan doen?

'Ik vind het juist opvallend goed dat al de helft van de gemeenten bezig is met een omgevingsvisie en het omgevingsplan. Ik ben niet zo bang dat dit niet op tijd wordt opgepakt, de wet gaat pas over twee jaar in werking. Het komt niet zo vaak voor dat er al vooruitgelopen wordt op een wet die nog niet in werking is. De Crisis- en herstelwet – Chw – heeft al geresulteerd in 150 experimenten met het bestemmingsplan met verbrede reikwijdte, de voorloper van het omgevingsplan. We hebben al een paar jaar een interbestuurlijk implementatieprogramma met gemeenten, waterschappen, provincies en Rijk samen. We zorgen ervoor dat ervaringen breed wordt gedeeld. Wij geloven heel erg in peer pressure, in gemeentelijke medewerkers die elkaar stimuleren. We geven gemeenten invoeringsondersteuning. De VNG is er ook heel toegewijd mee bezig, er worden tal van seminars en workshops georganiseerd. Ik denk dat het zaak is om die aandacht goed vast te houden. De Omgevingswet vraagt om een gedragsverandering bij de ambtenaar en dat is niet altijd gemakkelijk, want er komt veel tegelijkertijd op ze af momenteel. Dat vraagt sterke kwaliteiten in het openbaar bestuur en het ambtenarenapparaat. Waar mogelijk bieden we daarbij ondersteuning.' »

←.....
*Erik Jan van Kempen:
'Uiteindelijk gaat het er met de Omgevingswet om dat we de basiswaarden van de democratie waarmaken én de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren.'*

Digitaal stelsel

Over het ICT-traject van de implementatie horen we relatief weinig, terwijl de digitale toegankelijkheid van de plannen voor de fysieke leefomgeving zeer belangrijk is voor het functioneren van de nieuwe wetgeving.

‘We zijn aan het bouwen. Begin 2019 komt er een try-outversie in een beperkt deel van het land om te kijken hoe dat werkt. We proberen heel agile te werken, wendbaar en flexibel dus. Al een aantal kwartalen testen we de bouwstenen in een beschermde omgeving. We zijn nu zover dat we er beperkt mee naar buiten kunnen. De vraag is terecht, maar het Digitaal Stelsel Omgevingswet – DSO – is niet te vergelijken met andere IT-projecten van de Rijksoverheid. Deze gaat lukken en we gaan ook heel snel laten zien dat het werkt.’

De ervaringen met de Crisis- en herstelwet laten zien dat planvorming – ondanks extra en ‘ruimer’ instrumentarium – toch veel tijd en zorgvuldigheid vraagt. Terwijl de druk soms erg hoog is en hoger wordt, denk aan de energietransitie en de woningbouw. Hoe moeten overheden met die druk omgaan?

‘De balans tussen tempo maken en zorgvuldigheid betrachten is een precair even-

wicht dat elke openbaar bestuurder dient te bewaken. De Chw-projecten laten zien dat ze dit doen. Mij bereiken geen geluiden dat ze te veel doorslaan naar de ene of de andere kant. Zowel de energietransitie als de krappe woningmarkt kunnen aanleiding geven tot het maken van tempo. Ik zie tegelijk veel tegendruk, bij gemeenten en ook ontwikkelaars, om goed na te denken over het toevoegen van kwaliteit in plaats van het snel uit de grond trekken van een nieuwe woonwijk.’

Vertrouwen

Heeft u er vertrouwen in dat de gemeenteraden er voldoende bovenop zitten dat waarden voor bijvoorbeeld gezondheid en veiligheid niet in het gedrang komen met de afwegingsruimte voor het lokaal bestuur die de Omgevingswet biedt?

‘Ja, anders zou je geen vertrouwen hebben in de lokale democratie. Ik denk dat we met z’n allen moeten blijven werken aan de kwaliteit daarvan. Met de Omgevingswet wordt het belang van de gemeenteraad groter. Ze moeten die verantwoordelijkheid ook nemen. En het is de verantwoordelijkheid van de minister van BZK om te zorgen dat die lokale democratie effectief kan zijn. Participatie is daar een belangrijk onderdeel van. Je moet zowel nadenken over benutten als over beschermen, en zorgen dat je de participatie zo organiseert dat deze effectief is, niet verlamd werkt en ook geen wassen neus is. Ik hecht sterk aan de gedachte dat als je de participatie aan de voorkant goed, eerlijk en transparant organiseert, je later veel sneller tot ontwikkeling kunt overgaan.

Participatie kost tijd, ja. Investeer je daar niet voldoende in, dan heb je grote kans dat je elkaar treft bij de Raad van State.’

‘Uiteindelijk gaat het er met de Omgevingswet om dat we de basiswaarden van de democratie waarmaken en de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren. Deze wetgeving maakt een eind aan wet- en regelgeving met eindeloos veel kadertjes. Dat is geen garantie gebleken voor meer kwaliteit. In plaats daarvan komt er één groot kader dat meer ruimte geeft, dat uitgaat van wat je op een bepaalde plek wilt bereiken en niet van wat je daar niet mag. Maar het valt of staat met het gebruik ervan. Als het werkt zoals wij het bedoeld hebben, maken we Nederland samen een stukje mooier. Wetten zijn nooit een doel maar een middel om samen iets te bereiken. Wetten maken niet de wereld, mensen doen dat, op basis van wederzijds vertrouwen.’

‘Uiteindelijk gaat het er met de Omgevingswet om dat we de basiswaarden van de democratie waarmaken en de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren.’